Náučný chodník Hrádok

Kraje:	Banskobystrický / Košický
Okresy:	Revúca / Rožňava
Geomorfologická jednotka:	Revúcka vrchovina
Geologická jednotka:	gemerské pásmo
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Gočaltovo, Hrádok (v sedle Hrádok na ceste č. 526 Jelšava – Štítnik) a pešo po žltej turistickej značke k severu 1,3 km (prevýšenie 78 m)
Východisko:	pred hotelom Hrádok v sedle medzi Jelšavou a Ochtinou pri horárni Hrádok
Trasa:	od hotela Hrádok v sedle medzi Jelšavou a Ochtinou pri horárni Hrádok – okruh po vrchole a západnom a južnom svahu bezmenného vrchu medzi dolinami Lovnického potoka, Jordánu a Ochtinského potoka
Dĺžka, prevýšenie:	3,2 km, prevýšenie 105 m
Čas prechodu:	1,5 h
Počet zastávok:	13
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, historické, poľovnícke, lesnícke, ochranárske, včelárske

Typ chodníka: samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa je spolovice súbežná so zelenou turistickou značkou, ktorou tu prechádza Chodník Pavla Jozefa Šafárika, diaľková turistická magistrála vedúca v dĺžke necelých 100 km pohoriami Slovenského rudohoria z Nálepkova do Jelšavy.

Rok otvorenia: 2019

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave (2020).

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Mestské lesy Jelšava, Námestie republiky 500, 049 16 Jelšava, tel. 058 / 4881 118

Poznámky: (1) Náučný chodník nesie meno lokálnej rekreačnej oblasti Hrádok-Jelšava (ďalšie info v hesle Hrádok nižšie). (2) Na trase náučného chodníka sú vybudované altánky a lavičky. (3) V pláne náučného chodníka na úvodnom paneli sú očíslované aj jeho zastávky bez informačných panelov (4 a 8).

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie, informácie na jeho paneloch sú využiteľné pre vyučovanie. Odporúčame spojiť s návštevou Ochtinskej aragonitovej jaskyne a Mestského múzea Jelšava.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Jelšava. Mesto na južnom Slovensku juhovýchodne od Revúcej v údolí rieky Muráň v južnom okraji strednej časti Revúckej vrchoviny na jej kontakte s výbežkom Slovenského krasu. Rozkladá sa na proluviálnych sedimentoch náplavových kužeľov Jordánu a Lovnického potoka zľava tu ústiacich do Muráňa. Vzniklo ako banícka osada v blízkosti hámrov. Prvá písomná zmienka o **hrade Jelšava** (> heslo nižšie) pochádza z roku 1243. Po príchode nemeckých kolonistov – baníkov – v 14. storočí sa stala mestom a druhým najdôležitejším obchodným centrom a dodávateľom železa a jedným z najvýznamnejších stredísk spracovania železnej rudy v Uhorsku. V okolí mesta sa okrem železnej rudy ťažila aj meď a zlato. Po poklese ťažby sa od 17. storočia rozvíjajú obchod a remeslá. Rozmach miestneho priemyslu umožnila výstavba železničnej trate z Plešivca do Muráňa v roku 1983. Impulzom rozvoja mesta sa stal objav magnezitu v roku 1880, jeho následná ťažba a založenie prvého závodu na pálenie magnezitu na Slovensku severozápadne od mesta v lokalite Teplá voda v roku 1894. Dodnes sa z neho vyvinul najväčší ťažobný a spracovateľský **magnezitový závod** na Slovensku a jeden z najväčších svetových producentov mŕtvo-pálenej magnézie. Jeho produkcia je určená pre oceliarsky priemysel, priemysel výroby žiaruvzdorných materiálov, chemický priemysel, poľnohospodárstvo a stavebníctvo. V rokoch 1938 – 1945 bola aj Jelšava súčasťou Maďarska, v rokoch 1968 – 1990 tu pôsobila sovietska vojenská posádka, ktorá si vybudovala vlastnú štvrť s ubytovaním a školou. Pamiatkové historické objekty sa koncentrujú okolo Námestia republiky. Trojpodlažný **kaštieľ Coburgovcov** (predtým Koháryovcov) v slohu francúzskeho klasicizmu z roku 1763, pristavaný k staršej renesančnej stavbe zo začiatku 17. storočia na mieste údajného templárskeho kláštora, dlhodobo očakáva rekonštrukciu s cieľom jeho premeny na kultúrno-kreatívne centrum. V druhej polovici 20. storočia slúžil ako poľnohospodárske odborné učilište s internátom. Časť schátraného kaštieľa si prenajalo občianske združenie Čierne diery, aby ho bezzásahovo v spolupráci s architektmi 2021 a pomocou miestnej komunity v roku 2024 oživili experimentálnym ubytovaním, za čo získali

Cenu za architektúru CE·ZA·AR. V susedstve kaštieľa sa v zrekonštruovanom meštianskom dome z 18. storočia, v ktorom sídlila mestská škola, nachádza od roku 2011 **Mestské múzeum Jelšava** s historickými, etnografickými a numizmatickými zbierkami (prístupné verejnosti denne okrem pondelka a nedele). Na námestí sa ďalej nachádzajú okrem meštianskych domov aj historická budova radnice a rímskokatolícky kostol sv. Petra a Pavla od rakúskeho architekta Aloisa Pichla, vybudovaný v roku 1840 na mieste staršieho vyhoreného. Južne od námestia stojí klasicistický tolerančný evanjelický kostol z roku 1785 s mohutnou predstavanou empírovou vežou z roku 1834. Ako evanjelickí farári tu pôsobili napr. Eliáš Láni, Daniel Sinapius-Horčička, Samuel Hruškovic a Samo Tomášik.

Hrádok. Jeden z piatich **geomorfologických podcelkov Revúckej vrchoviny** v jej severovýchodnej časti zhruba medzi riekami Muráň a Štítnik. V rámci neho je takmer v celej šírke vrchoviny vyčlenená znížená rozšírená časť územia rozvetvená pozdĺž tokov Štítnika a Hankovského potoka ako geomorfologická časť **Štítnická brázda**. Na severovýchode naň nadväzujú podcelky Turecká a Dobšinské predhorie, na juhozápade Železnícke predhorie, resp. jeho časť Jelšavské podolie. Podcelok je pomenovaný podľa **vrchu Hrádok (810 m n. m.)** s hojnými stopami po baníckej činnosti, ležiaceho v jeho centre medzi Jelšavou a Štítnikom. Podcelok má veľmi zložitú geologickú stavbu, budujú ho rôzne prvohorné premenené horniny veporika a gemerika, v brázde aj neogénne sedimenty (pestré íly, štrky, piesky) a mladé fluviálne sedimenty. Rovnaké meno nesie i **horské sedlo (590 m n. m.)** medzi vrchmi Hrádok a Šebeková (637 m n. m.), ktorým prechádza štátna cesta č. 526 z povodia Muráňa do povodia Štítnika, ako aj **horáreň** a **hotel** severne od neho v území **rekreačnej oblasti Hrádok-Jelšava**.

Národná prírodná pamiatka Ochtinská aragonitová jaskyňa. Chránené územie severovýchodne od Jelšavy v severnom svahu Hrádku vo východnej časti Revúckej vrchoviny vyhlásené v roku 1972 na ochranu prvej aragonitovej jaskyne na Slovensku, predstavujúcej svetovú raritu. Bola objavená v roku 1954 náhodne pri razení prieskumnej geologickej štôlne. Dosiaľ známe jaskynné priestory dlhé 585 m s hĺbkou 30 m, na strope zdobené svetovo jedinečnými formami excentrickej formy aragonitu, vznikli v šošovke silno tektonicky porušených paleozoických kryštalických vápencov a ankeritov obklopenej fylitmi. V jaskyni sa zistili tri generácie aragonitu, ktorý tu v podmienkach stabilnej mikroklímy (s teplotou 7,2 – 7,8 °C a relatívnou vlhkosťou 92 – 97 %) vzniká z vodných roztokov s vysokým obsahom Mg-, Fe- a Mn-iónov. Najstaršie, s vekom asi 138 tisíc rokov, tvoria mliečno zakalené obličkovité útvary. Najhojnejšími sú asi 14 tisíc rokov staré a stále dorastajúce až niekoľko decimetrov dlhé ihlicovité a špirálovité heliktity (excentrické kvaple) tvoriace atraktívne biele trsovité alebo kríčkovité útvary. Najmladšími sú v súčasnosti sa na sedimentoch tvoriace drobunké vejáriky. Pre svoju unikátnosť je jaskyňa od roku 1995 zapísaná na Zozname svetového dedičstva UNESCO. Jaskyňa bola sprístupnená pre verejnosť razenou chodbou v roku 1972. Otvorená je sezónne (spravidla apríl – august okrem pondelkov). Prehliadka s dĺžkou 300 m trvá 30 min.

Hrad Jelšava (aj **Starý Jelšavský hrad).** Zvyšky zrúcanín múrov a kamenný pôdorys neveľkého hradu 2,7 km západne od Jelšavy nad dolinou Muráňa na zalesnenom bezmennom vrchu (asi 400 m n. m.) v okraji Revúckej vrchoviny, postaveného koncom 14. storočia ako šľachtické sídlo. Prvá písomná zmienka o ňom pochádza z roku 1421, patril Ratoldovcom, Jolsvaiovcom, kráľovi Žigmundovi, Bebekovcom a Perényiovcom. Pravdepodobne definitívne bol zničený Turkami, v roku 1573 sa spomína už ako ruina. Hrad je voľne prístupný (prístup po modrej turistickej značke z centra Jelšavy). Tento „Starý“ hrad mal v blízkosti Jelšavy „predchodcu“ – **Jelšavský hrádok** – na dvojvrcholovom vŕšku Hradovisko (345 m n. m.) – výbežku zovretom dolinami Muráňa a Jordánu – severne priamo nad historickým centrom mesta, ktorý sa spomína už v roku 1243, pričom listina z roku 1299 ho uvádza už ako spustnutý.

Tunel pod Homôľkou (Slavošovský tunel) > pozri v hesle **Gemerské spojky** v textoch Ekotrasy

Gemerská zelená cesta

Revúcka vrchovina. Pohorie na juhu stredného Slovenska s veľmi členitým pôdorysom i reliéfom ležiace medzi Tuhárom, Poltárom, Rožňavou, Dobšinou, Revúcou, Hnúšťou a Málincom, na severozápade nadväzujúce na Stolické vrchy a krátko i Veporské vrchy a Ostrôžky, na juhovýchode susediace s Juhoslovenskou kotlinou (resp. jej podcelkami Lučenská kotlina a Rimavská kotlina) a Slovenským krasom a na severovýchode s Volovskými vrchmi. Má veľmi pestrý reliéf, čo súvisí s jej tektonickým vývojom a veľmi zložitou geologickou stavbou. Tú predovšetkým na severe tvoria kryštalické horniny, najviac paleozoické ruly, granitoidy a paleovulkanity. V strednej časti sú zastúpené rôzne triasové sedimentárne horniny. V južnej časti sa na neogénnych andezitových tufoch a konglomerátoch vyvinul rozsiahly plochý reliéf (Pokoradzská tabuľa, Blžská tabuľa) s mohutnými kryhovými zosuvmi na jeho okraji na styku s Rimavskou kotlinou. V relatívne menej odolných horninách (napr. neogénnych morských sedimentoch) sú vymodelované brázdy až kotlinky (napr. Lovinobanská brázda, Málinská brázda, Rimavské podolie, Železnícka brázda). Hojný je výskyt nerastných surovín (magnezit, železné rudy, mramor, mastenec a i.) s bohatou ťažobnou históriou (napr. Tuhár, Lovinobaňa, Cinobaňa, Rákoš, Železník, Jelšava, Lubeník, Nižná Slaná, Vyšná Slaná, Dobšiná). Väčšie nadmorské výšky dosahuje v severovýchodnej časti (Železník 814 m, Magura 883 m, Bučina 858 m a Turecká 953 m na severozápad od Rožňavy). Vrchovinou priečne preteká mnoho vodných tokov – Krivánsky potok, Ipeľ, Poltarica, Rimava, Turiec, Muráň, Štítnik a Slaná –, ktorých doliny využívajú dopravné komunikácie. Pôvodne pomerne silno odlesnené územie (lúky a pasienky pri početných neveľkých sídlach aj rozptýleného charakteru) postupne čiastočne zarastá. Prevažne dubové, dubovo-hrabové a bukové lesy majú hospodársky charakter.

Názvy zastávok a informačných panelov

1. Informácie o náučnom chodníku Hrádok
2. História Hotela Hrádok a SMZ, a. s., Jelšava
3. Geologické podložie
4. *Odpočinková zóna (bez panela)*
5. Panoráma vrchoviny
6. Fauna Hrádku
7. Flóra Dielkovej
8. *Hmyzí hotel (bez panela)*
9. Poľovnícka činnosť
10. Lesnícka činnosť
11. Ochrana prírody
12. História mesta Jelšava
13. Slovenský zväz včelárov

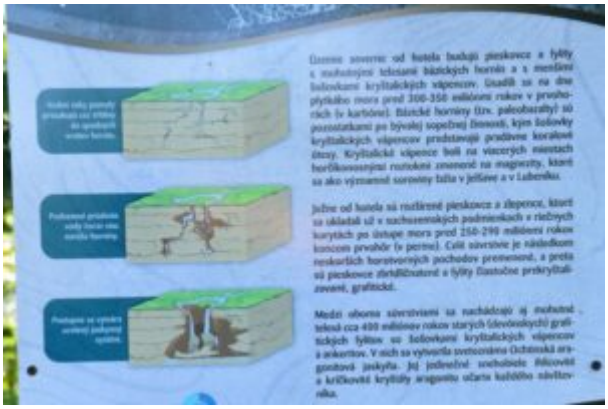
Informačné panely v teréne nie sú číslované ani neobsahujú názov náučného chodníka. Niektoré z nich majú vlastný dizajn, odlišný od väčšiny panelov.

Severne sovretie od hotela budujú pieskovce a ílovce s mohutnými telesami bázických hornín a s menšími šošovkami kryštalických vápencov. Usadili sa na dne plytkého mora pred 300-350 miliónmi rokov v prvohorách (v karbóne). Bázické horniny (tzv. pobrežné) sú pozostatkami po bývalej sopečnej činnosti, kým šošovky kryštalických vápencov predstavujú pravdivé korálové útesy. Kryštalické vápence boli na viacerých miestach horúcovodnými roztokmi zmenené na magnezity, ktoré sa ako významné surovinky ťažia v Jelšave a v Lubeníku.

Južne od hotela sú rozličné pieskovce a zlepence, ktoré sa ukladali už v suchozemských podmienkach v riečnych korytách po ústupe mora pred 250-290 miliónmi rokov koncom prvohôr (v perme). Celé súvrstvie je následkom neskorších horotvorných pochodov premenené, a preto sú pieskovce zrkadličnaté a ílovce čiastočne prekryštalizované, grafitické.

Medzi oborné súvrstveniami sa nachádzajú aj mohutné telesá cca 400 miliónov rokov starých (devónskych) grafitických fylitov so šošovkami kryštalických vápencov a ankeritov. V nich sa vyskytla svetoznáma Ochtinská aragonitová jaskyňa. Jej jedinečné unikátne ihlicovité a kríčkovité kryštály aragonitu učarte každého návštevníka.

Panoráma
vrchoviny

